

Войтюк Н.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету*

*Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ

Інститут усиновлення має давні традиції, саме тому він відомий практично всім правовим системам. Пріоритетним в цій сфері є національне усиновлення, проте є безліч випадків, коли усиновлення на території, на якій народилася дитина є неможливим. Саме в таких ситуаціях варто звертатися до механізму міждержавного усиновлення - усиновлення дітей громадянами інших держав.

Міждержавне усиновлення визнається самостійним інститутом міжнародного приватного права та сімейного права, яке має на меті надати дітям, які у зв'язку з тими чи іншими обставинами були позбавлені батьківського піклування, сприятливих умов для виховання в сім'ї.

Усиновленням, відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [5].

Поняття «міжнародного усиновлення» не має чіткого визначення в законодавстві України, проте є нормативні акти, котрі регулюють дану сферу відносин. До них відносяться Конституція України, Конвенція «Про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення», Сімейний кодекс України, Закон України «Про міжнародне приватне право», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», а також інші нормативно-правові акти та міжнародні договори, що містять у собі положення щодо здійснення усиновлення на міждержавному рівні.

Основним документом у галузі міжнародного усиновлення є Європейська конвенція про усиновлення дітей, до якої Україна приєдналася у лютому 2011 року. Серед уніфікованих актів у сфері міждержавного усиновлення перш за все варто звернути увагу на Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993 року [4].

Проблемою правового регулювання відносин міжнародного

усиновлення є відмінність українського законодавства із законодавством інших держав. Так, Сімейний кодекс України передбачає, що усиновлена іноземцями дитина зберігає за собою громадянство України до 18 років. Водночас за законодавством США усиновлена її громадянами дитина автоматично набуває американське громадянство під час перетину кордону. Тому навіть якщо усиновителів позбавлять батьківських прав, дитина буде влаштована в іншу американську сім'ю без будь-якого узгодження з державними органами України [1].

Змушує хвилюватися й той факт, що на даний момент відбувається усиновлення українських дітей в ті країни, де проходять збройні конфлікти та військові дії. Нам відомі такі приклади збройних протистоянь між Ізраїлем та Палестиною. Тим не менш, за даними Міністерства соціальної політики щороку громадяни Ізраїлю усиновлюють близько 70 українських дітей. Не виникає сумнівів, що таке усиновлення викликає та несе загрозу життю та здоров'ю дитини [1].

Правове регулювання усиновлення з іноземним елементом забезпечується взаємодією колізійного та матеріально-правового регулювання. Так, у Законі України «Про міжнародне приватне право» містяться колізійні норми щодо усиновлення (стаття 69), у той же час у Сімейному кодексі України є Розділ VI «Особливості усиновлення дітей громадянами України, які проживають за її межами, та іноземцями», у якому міститься матеріально-правове регулювання відносин щодо усиновлення іноземцями дітей в Україні.

Статтею 69 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлено, що усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача, тобто *lex personalis*. Якщо усиновлювач – подружжя, яке не має спільного особистого закону, то застосовується право, що визначає правові наслідки шлюбу. Здатність особи бути усиновлювачем та правові наслідки усиновлення визначаються відповідно до особистого закону усиновлювача, а нагляд та облік усиновлених дітей здійснюються відповідно до особистого закону дитини [2].

Проте, в деяких країнах (Англія, Бельгія) питання усиновлення вирішується за законом суду - *lex fori*, а це означає, що суд, застосовуючи колізійну норму, кваліфікує її поняття відповідно до змісту, який вони мають у цивільному законодавстві правової системи місцезнаходження суду. Кваліфікація за *lex fori* виявляється й тоді, коли суд, керуючись визначеннями, поняттями, категоріями свого права, кваліфікує іноземне право як власне [6].

Необхідно зазначити, що за умов одночасного застосування правопорядків декількох держав не виключені ситуації, коли в Україні дитина усиновлюється громадянином іноземної держави, законодавство якої встановлює більш широкий перелік обставин, що перешкоджають усиновленню. Зокрема, в Іспанії усиновлювачем може бути особа не молодша двадцяти п'яти років, у Великобританії різниця у віці між

усиновлювачем та усиновлюваним має бути двадцять один рік, у Нідерландах усиновлювачами може бути подружжя, яке перебуває у сімейних відносинах не менш п'яти років тощо. У таких випадках усиновлення дитини не може бути дозволено, навіть якщо відсутні обставини, що перешкоджають усиновленню, визначені Сімейним кодексом України.

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства»: «усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України» [3]. Необхідно нагадати, що перш за все усиновлення здійснюється на національному рівні, а коли воно неможливе на батьківщині - лише тоді на міждержавному. Велике значення має й те, що законом визначається вимога щодо збереження дитиною громадянства України до повноліття, яка спрямоване на захист національної ідентичності.

Що стосується матеріально-правового регулювання міждержавного усиновлення, то в Сімейному кодексі України регулюються дві основні ситуації: коли дитина-громадянин України усиновлюється у консульській установі чи дипломатичному представництві за кордоном, та коли дитина усиновлюється іноземцями в Україні.

Так, стаття 282 присвячена усиновленню дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Передбачається, що усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, здійснюється у консульській установі або дипломатичному представництві України. Якщо усиновлювач не є громадянином України, для усиновлення дитини, яка є громадянином України, потрібен дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей [5].

Стаття 283 СК України регулює усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років [5].

Дитина може бути усиновлена іноземцем, якщо не виявилось громадянина України, який бажав би її усиновити або взяти на виховання до себе в сім'ю.

Існують ще ряд проблем пов'язаних із міжнародним усиновленням. Наприклад, проблемою є відсутність достатнього фінансового стимулювання потенційних національних усиновителів. Держави, не зацікавлені у сприянні міжнародному усиновленню. І це є неправильно, тому що, якщо держава не може забезпечити дитині сім'ю всередині країни, то вона має сприяти тому, щоб ця дитина знайшла собі сім'ю за межами цієї держави. Також має бути впроваджений більш ефективний

контроль за процесом міжнародного усиновлення, аби запобігти випадкам «фіктивного» усиновлення [7].

Отже, можна стверджувати, що інститут усиновлення все частіше набуває міждержавного значення та має позитивний аспект, оскільки діти, які не знайшли сім'ю в Україні, мають можливість бути усиновленими іноземцями. Проте колізія норм у сфері усиновлення може призвести до непередбачуваних наслідків, у зв'язку із застосуванням законодавства різних країн, оскільки у країнах з різними правовими системами важко визначити норми, які щонайкраще встановлять порядок та процедуру усиновлення. Незважаючи на те, що на сьогодні існує досить багато спірних моментів та колізійних норм, міжнародне усиновлення вважається найкращим засобом забезпечення дітей батьками, які зможуть створити їм кращі умови для життя.

Список використаних джерел

1. Глиняна К. М. Проблеми правового регулювання усиновлення дітей іноземними громадянами в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. № 2. 2019. С. 112-124 .
2. Закон України “Про міжнародне приватне право” від 23.06.2005 року № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року № 2402-III. URL:
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 29.05.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text (дата звернення: 12.04.2023).
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
7. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право: підручник. 4-те вид., перероб і допов., *Атіка*. 2009. С. 426-429.
8. Чернеут К. В. Міжнародне усиновлення: міжнародно-правове регулювання та можливі ризики порушення прав дитини. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. 2020. С. 321-323.